

F Forum adwokackie

Dobrośława Tomzik

„OSOBA NAJBLIŻSZA” WEDŁUG § 22 PKT D ZBIORU ZASAD ETYKI ADWOKACKIEJ I GODNOŚCI ZAWODU

Artykuł ma za zadanie odpowiedzieć na pytanie o osobę najbliższą w rozumieniu art. 22 pkt d Zbioru zasad etyki adwokackiej i godności zawodu. W oparciu o akty prawne, komentarze oraz judykaturę autorka przedstawia własny punkt widzenia na wskazane pojęcie. Artykuł zawiera także uwagi *de lege ferenda*.

Brak definicji legalnej osoby najbliższej ujętej w Zbiorze zasad etyki adwokackiej i godności zawodu (Kodeks etyki adwokackiej – uchwała nr 2/XVIII/98 ze zm.¹) oraz mnogość pojęć mogą nastroczać w praktyce wielu wątpliwości. Paragraf 22 pkt d KEA wskazuje, że adwokatowi nie wolno podjąć się prowadzenia sprawy ani udzielić pomocy prawnej, jeżeli zawodowy pełnomocnik, będący

¹ Zob. obwieszczenie Prezydium Naczelnej Rady Adwokackiej z 1.07.2021 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu Zbioru Zasad Etyki Adwokackiej i Godności Zawodu (Kodeks Etyki Adwokackiej) – na podstawie uchwały nr 17/2021 NRA z 26.06.2021 r. ogłasza się jednolity tekst Zbioru Zasad Etyki Adwokackiej i Godności Zawodu (Kodeksu Etyki Adwokackiej) uchwalony przez Naczelną Radę Adwokacką 10.10.1998 r. (uchwała nr 2/XVIII/98) ze zmianami wprowadzonymi uchwałą Naczelnej Rady Adwokackiej: nr 32/2005 z 19.11.2005 r., uchwałami Naczelnej Rady Adwokackiej nr 33/2011–54/2011 z 19.11.2011 r., uchwałą nr 64/2016 Naczelnej Rady Adwokackiej z 25.06.2016 r. oraz uchwałą nr 66/2019 Naczelnej Rady Adwokackiej z 21.09.2019 r., dalej Kodeks etyki adwokackiej lub KEA, http://www.nra.pl/admin/wgrane_dokumenty/zal-do-uchwaly-nr-82-2020.pdf (dostęp: 10.04.2022 r.).

dla niego osobą najbliższą, prowadzi sprawę lub udzielił już pomocy prawnej stronie przeciwnej w tej samej sprawie lub w sprawie z nią związanej.

Natomiast w samym KEA w § 47 pojawia się jeszcze pojęcie osoby bliskiej w kontekście zakazu prowadzenia sprawy przeciwko osobie bliskiej adwokatowi. Jak zatem należy interpretować problematyczne pojęcie? Czy to, w jakiej sprawie adwokat występuje, ma znaczenie dla rozróżnienia sytuacji adwokata, czy też aplikanta adwokackiego, do którego także stosuje się ten przepis na podstawie § 3 KEA?

Dyrektywy wykładni wskazują, po pierwsze, na prymat rozumienia wynikający z języka specjalistycznego, prawniczego znajdującego się w akcie, jak i kolejno z języka potocznego².

W KEA trudno dostrzec słowniczek, który precyzowałby oba te pojęcia. Dlatego też poszukiwań należy dokonać zgodnie z § 2 KEA w uchwałach władz samorządu adwokackiego, w orzecznictwie dyscyplinarnym oraz w normach zwyczajowych przyjętych przez środowisko adwokackie. Trudno w powyższym podpunkcie znaleźć odpowiednie dokumenty w postaci uchwał³.

Kolejno, dokonując przeglądu powyższych dokumentów, także nie znajdzie się odniesienia, z wyjątkiem jednego komentarza⁴, który nawiązuje pośrednio do definicji z art. 115 § 11 Kodeksu karnego⁵, a wedle którego „Osobą najbliższą jest małżonek, wstępny, zstępny, rodzeństwo, powinowaty w tej samej linii lub stopniu⁶, osoba pozostająca w stosunku przysposobienia oraz jej małżonek, a także osoba pozostająca we wspólnym pożyciu”⁷. Pojęcie rodziny, a przy tym osób najbliższych, zgodnie z orzecznictwem i doktryną prawa karnego jest zatem bardzo szerokie⁸.

Odesłanie do Kodeksu karnego jako takie w przepisach dyscyplinarnych jest oczywiście zrozumiałe, z uwagi chociażby na treść art. 95n ustawy z 26.05.1982 r.

² Szerzej na temat wykładni np. M. Zieliński, *Wyznaczniki reguł wykładni prawa*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1998/3–4, s. 1–20.

³ Dostępne są np. uchwała Rady Adwokackiej w Warszawie z 14.02.1957 r. dot. zakazu prowadzenia spraw, gdy adwokat poprzednio w tej sprawie był sędzią lub prokuratorem. Szerokie jest także orzecznictwo dyscyplinarne co do tego, co jest sprawą tą samą lub sprawą związaną. Przykładowo jedynie orzeczenie WSD z 16.11.1991 r. (WSD 12/91) czy orzeczenie WSD z 31.05.1986 r. (WSD 18/06).

⁴ J. Naumann, *Zbiór Zasad Etyki Adwokackiej i Godności Zawodu. Komentarz*, Warszawa 2012, Legalis/el.

⁵ Ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2021 r. poz. 2345), dalej k.k.; szerzej na ten temat K. Wróblewski, *Osoba najbliższa i osoba w szczególnie bliskim stosunku osobistym jako osobowe źródło dowodowe w postępowaniu karnym*, „Przegląd Prawa i Administracji. Acta Universitatis Wratislaviensis” 2009/81, s. 107.

⁶ Teściowie, szwagrowie – przyp. własny D.T.

⁷ Szerzej na ten temat P. Daniluk, *Wspólne pożycie jako pojęcie karnoprawne*, „Państwo i Prawo” 2015/6, s. 5–27; J. Izydorczyk, *Rozbieżność orzecznictwa – czy próba zmiany prawa?*, „Palestra” 2016/1–2, s. 156–158.

⁸ A. Siostrzonek-Sergiel, *Partnerzy w związkach homoseksualnych a „osoby najbliższe” w prawie karnym*, „Państwo i Prawo” 2011/4, s. 73–84.

– Prawo o adwokaturze⁹. Niemniej trudno dopatrzeć się, aby miało to być odesłanie wprost. Według teorii prawa zaprezentowanej przez S. Grzybowskiego¹⁰ w ramach odesłania możliwe są trzy warianty rozumienia tego pojęcia, a mianowicie:

- 1) rozumienie wprost, bez jakichkolwiek zmian,
- 2) wymagać ma to odpowiednich modyfikacji,
- 3) przepisy w ogóle nie znajdują zastosowania.

Jako że trudno znaleźć definicję słownikową, a zatem sugerującą potoczne rozumienie, za to pojawia się problem odpowiedniego stosowania, to – moim zdaniem – nie powinno to być rozumienie wprost, a wymagać musi modyfikacji, o czym w dalszych rozważaniach.

Na definicję nie powinno mieć wpływu to, czy będący najbliższą osobą adwokata (aplikanta adwokackiego) pełnomocnik zawodowy dokonuje działań z zakresu szeroko pojętej pomocy prawnej, czy występuje jako pełnomocnik, czy obrońca, ani w jakim rodzaju postępowania – czy cywilnym, czy karnym. Etyka nie jest dziedziną, która obowiązuje jedynie w jednej dziedzinie prawa, a ma być wyznacznikiem do pracy adwokata. Niemniej brak kompletnego uregulowania pojęciowego rodzi naprawdę duże wątpliwości interpretacyjne.

Przykładowo, czy wspólnik spółki osobowej adwokacko-radcowskiej z prawnikiem zagranicznym stanowi już taką osobę, czy musi to być osoba spokrewniona/spowinowacana, czy musi to być małżonek, czy wystarczy, że pozostają oni w związku konkubenckim czy partnerskim niezależnie od płci¹¹, czy te osoby muszą ze sobą zamieszkiwać czy mieć wspólne miejsce pobytu, prowadzić spółkę czy wspólnotę biurową¹².

W szczególności, jeżeli dokonać przeglądu aktów prawnych powszechnie obowiązujących, czy nawet dostępnych Ogólnych Warunków Umów Ubezpieczenia na Życie, to najczęściej pojęcie osoby bliskiej, jeśli nie jest zbliżone, to nawet może być szersze od przedstawionego w Kodeksie karnym¹³, a przecież wychodzi się z założenia, że prawodawca jest podmiotem racjonalnym.

Przykładowo, ustawa z 11.04.2003 r.¹⁴ o kształtowaniu ustroju rolnego w art. 2 pkt 6 podaje definicję osoby bliskiej jako zstępnych, wstępnych, rodzeństwo, dzieci rodzeństwa, rodzeństwo rodziców, małżonka, osoby przysposabiające i przysposobione oraz pasierbów. Ta definicja jest częściowo szersza od tej z Ko-

⁹ Ustawa z 26.05.1982 r. – Prawo o adwokaturze (Dz.U. z 2020 r. poz. 1651).

¹⁰ S. Grzybowski, *System prawa cywilnego – część ogólna*, red. S. Grzybowski, Wrocław 1985, t. 1, s. 114.

¹¹ Szerzej na temat pojęcia osoby najbliższej w relacjach nieheteroseksualnych m.in. A. Siostrzonek-Sergiel, *Partnerzy...*, s. 73–84.

¹² Tego typu rozważania przedkładał także J. Naumann, *Zbiór...*, wyraźnie wskazując na ostrożność w przypadku wspólnych miejsc.

¹³ Ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2021 r. poz. 2447 ze zm.), dalej k.k.

¹⁴ Ustawa z 11.04.2003 r. o kształtowaniu ustroju rolnego (Dz.U. z 2020 r. poz. 1655).

deksu karnego, wyklucza jedynie powinowatych, a wskazuje na zakres pojęciowo węższy.

Ustawa z 21.08.1997 r. o gospodarowaniu nieruchomościami¹⁵ także posiada swoją definicję legalną osoby bliskiej (art. 4 pkt 13 u.g.n.). Określa się tym mianem: zstępnych, wstępnych, rodzeństwo, dzieci rodzeństwa, małżonka, osoby przysposabiające i przysposobione oraz osobę, która pozostaje ze zbywcą faktycznie we wspólnym pożyciu. Zakres pojęcia osoby bliskiej jest węższy aniżeli w ustawie o kształtowaniu ustroju rolnego, niemniej zastępuje pasierbów osobami pozostającymi w faktycznym wspólnym pożyciu. Osoby we wspólnym pożyciu brzmią podobnie do definicji osoby z art. 115 k.k., niemniej w dalszym ciągu Kodeks karny wskazuje także np. powinowatych, jak szwagier czy teść, co jest szersze niż osoba najbliższa.

Najszerzą definicję legalną osoby bliskiej podaje ustawa z 6.11.2008r. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta¹⁶, według której osoba bliska oznacza małżonka, krewnego do drugiego stopnia lub powinowatego do drugiego stopnia w linii prostej, przedstawiciela ustawowego, osobę pozostającą we wspólnym pożyciu lub osobę wskazaną przez pacjenta (art. 3 pkt 2).

Zakres pojęciowy słowa „najbliższy” powinien mieć dużo węższy charakter od wskazywanego zakresu pojęcia „osoby bliskiej”. Sam Z. Krzemiński¹⁷, w komentarzu do § 47 KEA, podaje wymyśloną na własne potrzeby definicję osoby bliskiej jako „wstępnych, zstępnych, rodzeństwo, dzieci rodzeństwa, powinowatych w tej samej linii lub stopniu, osoby przysposobione oraz ich małżonkowie i zstępni, osoby przysposabiające, osoby małoletnie przyjęte na podstawie orzeczenia sądu opiekuńczego na wychowanie oraz osoby faktycznie pozostające we wspólnym pożyciu małżeńskim”¹⁸. Brak natomiast definicji osoby najbliższej nawet w komentarzach. Zdaniem autorki wskazać przy tym należy na porównanie wszystkich definicji i jak największe zawężenie pojęcia osoby najbliższej, gdyż inne rozumienie przepisu, nawet to płynące z treści art. 115 k.k., jest zbyt daleko idące¹⁹, w szczególności że każdego członka Adwokatury obowiązujące dochowanie tajemnicy adwokackiej.

Proponuje się *de lege ferenda*, aby w treści przepisów obecnych, choć trwają prace nad nowym Kodeksem etyki adwokackiej, wyraźnie wskazać słowniczek określający osoby najbliższe oraz bliskie.

Moim zdaniem – zarówno według uwag językowych, jak i definicji legalnych – należy rozpoznać problem w oparciu o rozgraniczenie osób bliskich i najbliższych. Dlatego też w opisywanym przepisie należy ograniczyć krąg osób najbliższych do wspólnie zamieszkujących ze sobą czy też wspólnie prowadzą-

¹⁵ Ustawa z 21.08.1997 r. o gospodarowaniu nieruchomościami (Dz.U. z 2021 r. poz. 1899), dalej u.g.n.

¹⁶ Ustawa z 6.11.2008r. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta (Dz.U. z 2020 r. poz. 849).

¹⁷ Z. Krzemiński, *Etyka adwokacka. Teksty, orzecznictwo, komentarz*, Warszawa 2008.

¹⁸ Z. Krzemiński, *Etyka...*, s. 131–132.

¹⁹ Odmienne na ten temat J. Naumann, *Zbiór...*

cych działalność prawniczą małżonków adwokata, zstępnych oraz wstępnych adwokata. Istnieje duże prawdopodobieństwo, że osoby z tego grona noszą to samo nazwisko, a zatem będą one także podobnie rozpoznawane w społeczeństwie, co może mieć też wpływ na odbiór społeczny. Natomiast nonsensem jest udowadnianie związków partnerskich czy konkubenckich, nawet jeśli ktoś prowadzi jedynie wspólnotę biurową, którą łączy wspólny hol czy jedna sekretarka, która przełącza rozmowy telefoniczne między pokojami do odpowiednich pełnomocników.

ABSTRACT

Dobrosława Tomzik

The author is an advocate (District Bar Association in Katowice), a permanent mediator at the Regional Court in Katowice, a mediator at the Mediation Centre of the Polish Bar Council, and a mediator at the Polish Financial Supervision Authority.

„Close relatives and partners” according to § 22.d of the Rules of Advocates’ Ethics and Professional Dignity

This article aims to answer the question about “close relatives and partners” within the meaning of § 22.d of the Rules of Advocates’ Ethics and Professional Dignity. Based on legislative instruments, commentaries and case law, the author presents her own understanding of the concept in question. The article also contains comments about the desired amendments.

Keywords: *close relatives and partners, advocates’ ethics, interpretation*

Dobrosława Tomzik

ORCID: 0000-0002-5163-8851; e-mail: adwokatdtomzik@interia.pl

Autorka jest adwokatem (ORA w Katowicach), mediatorem stałym przy Sądzie Okręgowym w Katowicach, mediatorem przy Centrum Mediacji Naczelnej Rady Adwokackiej oraz mediatorem przy Komisji Nadzoru Finansowego.

BIBLIOGRAFIA ZAŁĄCZNIKOWA

Daniluk Paweł, *Wspólne pożycie jako pojęcie karnoprawne*, „Państwo i Prawo” 2015/6

- Grzybowski Stefan**, *System prawa cywilnego – część ogólna*, red. S. Grzybowski, Wrocław 1985, t. 1
- Izydorczyk Jacek**, *Rozbieżność orzecznictwa – czy próba zmiany prawa?*, „Palestra” 2016/1–2
- Krzemiński Zdzisław**, *Etyka adwokacka. Teksty, orzecznictwo, komentarz*, Warszawa 2008
- Naumann Jerzy**, *Zbiór Zasad Etyki Adwokackiej i Godności Zawodu. Komentarz*, Warszawa 2012
- Siostrzonek-Sergiel Adrianna**, *Partnerzy w związkach homoseksualnych a „osoby najbliższe” w prawie karnym*, „Państwo i Prawo” 2011/4
- Wróblewski Krzysztof**, *Osoba najbliższa i osoba w szczególnie bliskim stosunku osobistym jako osobowe źródło dowodowe w postępowaniu karnym*, „Przegląd Prawa i Administracji. Acta Universitatis Wratislaviensis” 2009/81
- Zieliński Marek**, *Wyznaczniki reguł wykładni prawa*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1998/3–4, s. 1